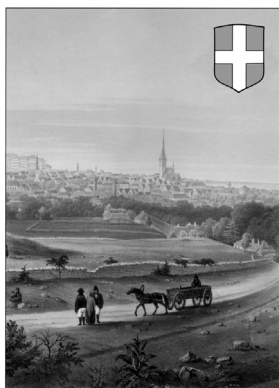

JAUNĀKĀS LITERATŪRAS APSKATS

VANA TALLINN

XXI (XXV)
Modus vivendi III

Vana Tallinn. XXI (XXV) / Vastutav toimetaja Raimo Pullat. – Tallinn: Estopol, 2010. – 421 lk. (Senā Tallina, XXI (XXV). Atbildīgais redaktors Raimo Pullats)

2010. gada sākumā Tallinā ir nācis klajā sērijas “Vana Tallinn” (Senā Tallina) 21. sējums. Tas izdots, godinot sērijas atjaunotāju un atbildīgo redaktoru, ievērojamo Igaunijas pilsētu vēstures pētnieku profesoru Raimo Pullatu 75. dzīves gadā. 2010. gada 4.–5. oktobrī Tallinā Igaunijas Mākslas muzeja telpās paredzēta profesora Raimo Pullata dzīves un darba jubilejai veltīta starptautiska zinātniska konference “*Modus vivendi III: pilsētu aina 17.–19. gs.*”. To organizē vadošās Igaunijas vēstures pētniecības iestādes. “Vana Tallinn” 21. sējumā publicēti kon-

ferences referātu teksti, paužot kolēģu, skolnieku un draugu pateicību un cieņu profesoram Raimo Pullatam. Grāmatas ievadā *Tabula gratulatoria* pārskāvēti daudzi Igaunijas un citu zemju redzamu vēsturnieku vārdi, kā arī pētniecības iestāžu nosaukumi, liecinot par jubilāra autoritāti pilsētu vēstures pētnieku starptautiskajā sabiedrībā. Par Raimo Pullata veikuma paliekošo nozīmi pilsētu vēstures izpētē Igaunijā un ārpus tās vispusīgs pārskats sniegts Igaunijas vēsturnieka Davida Vseviova (*David Vseviov*) jubilāram veltītajā *Laudatio*. Izcelta Raimo Pullata pedagoģiskā darbība, īpaši pilsētu vēstures katedras izveidošana Tallinas Universitātē. Kā liels nezūdošs ieguldījums zinātnē vērtēts viņa plašais publikāciju klāsts – vairāki desmiti grāmatu un simti rakstu igauņu un citās valodās. Ar sērijas “Vana Tallinn” atjaunošanu tika radīts starptautiski nozīmīgs izdevums, kas piesaistījis redzamus Eiropas pilsētu vēstures pētniekus. Tā ietvaros izveidots jauns pilsētu sociālās vēstures virziens, kura objekts ir pilsētu iedzīvotāju garīgā un materiālā kultūra, sadzīve un mentalitāte. Sevišķi nozīmīgs Raimo Pullata veikums ir Tallinas un Pērnavas 18. gs. iedzīvotāju īpašumu inventāru septiņi sējumi, kuru faktiskais materiāls kļuvis par pamatu tā laika pilsētnieku kultūras atsevišķu nozaru izpētei. *Laudatio*

izjustajās rindās atspoguļoto jubilāra neparasti daudzpusīgo interešu loku un lielo zinātnisko devumu uzskatāmi papildina grāmatā iekļautais Raimo Pullata nozīmīgāko publikāciju saraksts.

Apjomīgā 421 lpp. biezā krājuma “*Vana Tallinn XXI*” saturā ir pilsētu vēsture un kultūra attēlos un to vērtējums no historiogrāfijas redzespunkta. Raksti aptver ne vien Igaunijas, bet arī citu Eiropas zemju pilsētu vēsturi. Tie sniedz vispusīgu pilsētu pētniecības mūsdienu nozīmīgāko problēmu kopainu. Autori ir pazīstami dažādu Eiropas zemju zinātnieki. Atbilstoši autoru specializācijai raksti veltīti visai dažādiem pilsētu vēstures aspektiem. Tie publicēti autoru iesniegtajā valodā – angļu, vācu, somu, igauņu. Vairāki raksti ir ar teorētisku ievirzi. Berndts Reks (*Bernd Roeck*, Šveice) savā pētījumā atainojis pilsētu ārējā veidola galvenās izmaiņas 15.–16. gadsimtā – pārejas laikā no senās uz moderno Eiropu. Parādīta celtnu haotiska sablīvējuma nomaīņa ar arhitektoniski veidotu izvietojumu un attiecīgo atzinumu izveide par pilsētu apbūvi. Raksta pamatā ir dažādu Eiropas pilsētu tā laika attēli. Gerhards Jarics (*Gerhard Jaritz*, Austrija) vērtē attēlu materiāla vispārējo komunikatīvo lomu sociālajos un kultūrvēsturiskajos pētījumos, uzsverot tajā atrodamās informācijas plašo saturu. Lielākā daļa autoru raksta par zināma apvidus pilsētu vai konkrētas pilsētas vēstures atainojumu iepriekšējo gadsimtu attēlu materiālā. Andžejs Klonders (*Andrzej Klonder*, Polija) pievērsies Polijas-Lietuvas mazpilsētām 16.–17. gadsimtā. Kā avots izmantoti attiecīgā laika ceļotāju apraksti un zīmējumi. Autors izceļ šo mazpilsētu tipiskākās iezīmes – gandrīz bez izņēmuma koka celtnes, vaļņus, žogus un grāvjus, kas pildīja aizsargceltnu funkciju, atdalot pilsētu no apkārtnējās vides. Kopumā atzīta vietējo mazpilsētu vēl samērā liela līdzība ciemiem. Alfrēds Stefans Veiss (*Alfred Stefan Weiss*, Austrija) no historiogrāfijas viedokļa vērtē Zalcburgas vecpilsētas attēlus, kas tapuši 18.–19. gs. mijā, to skaitā monumentālo 1825.–1829. gada panorāmu. Malgožatas Omilanovskas (*Malgorzata Omilanowska*, Polija) raksta tēma ir 18. gs. itāļu mākslinieka Bernardo Belloto (Kanaletto) 22 Varšavas skati, kas izmantoti par pamata avotu pilsētas vēsturiskās daļas rekonstrukcijā pēc Otrā pasaules kara. Edmunda Kizika (*Edmund Kizik*, Polija) pētījums veltīts nozīmīgam pilsētu vēstures ikonogrāfiskam avotam – 18. gs. otrajā pusē publicētam Dancigas skatu albumam. Austrijas pētnieku Gerharda Amerera (*Gerhard Ammerer*) un Katarīnas Karinas Mīlbaheres (*Katharina Karin Mühlbacher*) rakstā skatīta Zalcburgas arhibīskapa rezidences kā pilsētas un sabiedriskās dzīves centra attīstība 17. gs., pārejas laikā no viduslaiku feodālās uz jauno laiku sabiedrību. Izsekots, kā ar rezidences radikālo pārbūvi Zalcburga pārtapa par tā laika modernu barokālu pilsētu un kā tas ietekmēja pilsētas iedzīvotāju *modus vivendi*. Par Helsinku vizuālā tēla attīstību saistībā ar vēsturiskiem notikumiem laika posmā no 1640. līdz 1944. gadam raksta Oiva Turpeinena (*Oiva Turpeinen*, Somija). Valdis Mazulis (Latvija) iepazīstina ar 17.–19. gs. pilsētu attēliem Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un retumu nodaļā un šo materiālu digitalizēšanas gaitu. Olgas Fejtovas (*Olga Fejtová*, Čehija) rakstā no pilsētu vēstures pētniecības viedokļa vērtēti Prāgas attēli un apraksti 16.–17. gs. ģeogrāfiskajā literatūrā. Jensa Jēgera (*Jens Jäger*, Vācija) raksts

veltīts pilsētu fotogrāfiskajam attēlojumam uz 19. gs. pastkartēm, kā rezultātā būtiski paplašinājās vizuālā informācija par pilsētām un turklāt beidzās idealizācijas tendence to attēlos. Ištvars Kečkemeti (*Istvan Kecskemeti*, Somija) sniedz ieskatu Somijas pilsētu fotogrāfijas vēsturē. Uzsvērta pieaugošā interese par vēsturiskajiem fotoattēliem mūsdienās, ko apliecina attiecīgo publikāciju un izstāžu skaita pieaugums. Rakstam pievienots Somijas nozīmīgāko vēsturisko fotogrāfiju kolekciju saraksts ar īsu raksturojumu.

Prāva vieta krājumā atvēlēta pilsētu pētījumiem Igaunijā. Tiem veltītie raksti tāpat sniedz jaunu un daudzpusīgu informāciju. Juhana Maistes (*Juhan Maiste*) raksta tēma ir "Tartu siluets filozofiskā gadsimta sākumā". Tas veltīts Tartu Universitātes tapšanai un ietekmei uz pilsētas arhitektoniskās sejas izveidi. *Anne Untera* vērtē 1833. gadā Parīzē iespiestās Tallinas skatu litogrāfijas kā vēsturisku dokumentu un saistībā ar tām sniedz ieskatu par suvenīrgrafikas sākumiem Tallinā, iepazīstina ar tirgotājiem, kuri pirmie pievērsās mākslas izdevumu tirdzniecībai. *Epp Kangilaski* raksts iepazīstina ar Tallinas priekšpilsētu ikdienas attēlojumu 19. gs. pirmās puses vācbaltu mākslinieku darbos, kuri glabājas Igaunijas Vēstures muzejā. Tā laika pilsētu panorāmas bija pieņemts atdzīvināt ar detaļām. No šodienas viedokļa tām ir būtiska dokumentāla vērtība, kas sniedz kultūrvēsturisku informāciju par tā laika zemnieku celtnēm, apģērbiem, darbu u.c. Maija Levina (*Mai Levin*) raksta par Tallinas skatiem 19. gs. krievu mākslinieku darbos. Tajos atrodama informācija par pilsētas arhitektūras pieminekļiem, detaļas ir avots arī pilsētnieku dzīvesveida vēsturei. Krista Kodresa (*Krista Kodres*) pievērsās Tallinas 16.–18. gs. attēliem un to autoru atstātajiem aprakstiem no pilsētas tā laika portretējuma viedokļa, rādot, kādu pilsētu redzēja laikabiedri – kā vietējie, tā atbraucēji. Marge Rennita (*Marge Rennit*) vērtē informāciju par Tartu 18. gs. ceļojumu aprakstos, kurus atstājuši no dažādām zemēm iebrāukušie laikabiedri. Caur Tartu tai laikā gāja ceļš no Rietumeiropas uz Pēterburgu, tas atstāja būtisku iespaidu uz pilsētas izskatu un raksturu – secina autore. Par Tallinas rūpniecības atainojumu 19. gs. otrās puses attēlos raksta Teniss Lībeks (*Tõnis Liibek*). Autors vērtē, kādu informāciju sniedz tā laika mākslinieki un fotogrāfi par strauji augošas rūpniecības ietekmi uz pilsētas attīstību un vizuālo veidolu. *Risto Paju* iepazīstina ar 19. gs. arhitekta Ervina Bernharda Tallinas un citu Igaunijas vēsturisko celtnu skici sešiem albumiem, kas glabājas Tallinas Pilsētas muzejā un ir vērtīgs, detaļām bagāts arhitektūras pieminekļu vēstures materiālu avots. Tartu priekšpilsētas *Supilinn* apbūves attīstību 19. gs. izseko Lea Tēdema (*Lea Teedema*). Pēc arhīva dokumentu datiem parādīts, kā veidojās iedzīvotāju sastāvs, kādas mājas viņi cēla, kā arī faktori, kas noteica attiecīgās priekšpilsētas izteiksmīgo kolorītu un tā noturību cauri laikiem.

Vērtējot rakstu krājuma "Vana Tallinn" 21. sējumu kopumā, atzīstams, ka ir nākusi klajā grāmata, kas satur bagātīgu jaunu informāciju par pilsētu vēsturi. Tai ir nozīme arī citu Eiropas valstu pilsētu vēstures un apbūves pētniecībā.

Linda Dumpe